

Relevans som redskap på vägen till kunskap

**– en studie om nationella provens teman och deras relevans för
studenter på gymnasienivå**

Johan Liljeblad

Helena Örnemark

**Examensarbete 10 p
Utbildningsvetenskap 41- 60 p
Läroprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2006**

”Kunskap är något som en människa konstruerar utifrån sina erfarenheter. Kunskapen är inte liktydig med empiriska sinnesintryck. Kunskap är heller inte liktydig med inre, rationella resonemang, oberoende av sinnesintryck. Kunskap är ett mentalt redskap för att förstå verkligheten och den konstrueras i ett samspel mellan sinnesintryck och förnuft.” (Stensmo 1994, s.33)

Arbetets art: Examensarbete 10 poäng, Lärarprogrammet

Titel: Relevans som redskap på vägen till kunskap – en studie om nationella provens teman och deras relevans för studenter på gymnasienivå.

Engelsk titel: Relevance as a tool on the road to knowledge – a study on the national tests and their relevance for students in upper secondary school

Sidantal: 28

Författare: Johan Liljeblad och Helena Örnemark

Handledare: Håkan Jansson

Examinator: Åke Persson

Datum: 060927

Sammanfattning

Bakgrund

Vi har under vår VFU-tid hört från både elever och lärare att intresset för svenskämnet avtagit något på senare år från elevernas sida. Svenska är ett stort och övergripande ämne och lärarna måste hela tiden komma på infallsvinklar som gör det intressant för eleverna. De måste hitta ämnen som kan inspirera eleverna till att utvecklas. Ett mått på om de har lyckats är de nationella proven i svenska.

Syfte

Syftet med vår studie var att undersöka om teman och texter i de nationella proven i svenska på gymnasienivå är relevanta för eleverna och om de kan relatera till och känna igen sig i teman och texter samt huruvida detta inverkar på elevernas prestation.

Metod

Vi har använt oss av såväl kvalitativ som kvantitativ metod i vår undersökning genom intervjuer med lärare och utdelning av enkäter till elever på gymnasieskolans senare år. Vi har intervjuat tre lärare vid tre olika gymnasieskolor samt delat ut enkäter till 48 elever i tre olika klasser vid dessa skolor. Dessa klasser bestod av 18, 13 respektive 17 elever.

Resultat

Vi har sett att textmaterialets relevans ökar elevers intresse för uppsatsämnet, men att det inte är en nödvändighet för att påverka elevernas prestation. Orsaken till det är att eleverna är väl medvetna om kraven som ställs på att kunna skriva varierande texter även utanför intresseområdet. De flesta ansåg att texter och teman i de nationella proven i svenska del b ht-05 och vt-06 var viktiga och att de kunde känna igen sig i dem.

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	2
<i>Syfte och frågeställningar</i>	4
<i>Definition av begrepp</i>	4
Relevans	4
Kunskap	5
Redskap	5
<i>Forskningsbakgrund</i>	5
Skolverkets enkätundersökning	7
<i>Teoretiska utgångspunkter</i>	7
Vad säger läroplanen?	7
John Dewey	8
Lev Vygotskij	8
<i>Metod</i>	9
Urval	9
Intervjuer	9
Enkät	10
Validitet och reliabilitet	10
Etiskt ställningstagande	11
<i>Resultat</i>	12
Lärarnas syn på svenskämnet	12
Förberedelser inför nationella prov	15
Vad anses om texter och teman?	16
Spelar relevansen roll för skrivandet?	17
Enkätfrågor	17
<i>Diskussion</i>	22
Vikten av förberedande arbete för att skapa igenkänning och därmed relevans	23
Resultatredovisning	24
Slutdiskussion	24
Förslag till fortsatt forskning	26
<i>Referenser</i>	27
Litteraturlista	27
Övriga källor	28
Bilagor	

Inledning

Svenskämnet i skolan är både komplext och komplicerat. Mycket skall läras in under en relativt kort tid. Det är lärarens uppgift att inspirera, motivera och ledsaga eleverna i denna djungel av texter, grammatik, ordkunskap och skrivande. Vad ska man som lärare välja bland det överväldigande undervisningsmaterialet som står till buds? Efter att ha varit ute i skolan under flera terminers VFU (verksamhetsförlagd utbildning), har vi märkt att elevernas motivation för studierna verkar avta. Många av de elever vi pratat med uttrycker tankar om leda ”det är tråkigt att plugga” eller att det är för stressigt i skolan. Detta kan påverka elevernas studieprestationer vilket i så fall skulle märkas i de nationella proven i svenska som kan ses som ett slutprov i svenskämnet på gymnasiet.

Varje år genomförs nationella prov i bland annat svenska för att se hur elever ligger till kunskapsmässigt vid vissa tidpunkter under sin skolgång. Dessa prov ges under år 5 och 9 i grundskolan samt i svenska B på gymnasiet under år 2 och 3. De nationella proven i svenska på gymnasienivå är uppdelat i tre delavsnitt. Det första, delprov I, består i ett muntligt prov där eleven själv kan välja ämne inom ett förbestämt tema samt hålla en muntlig presentation av valt ämne på cirka fem minuter. Delprov II, även kallat skriftlig a-uppgift, består i att eleverna skriver en kort utredande text baserad på det texthäfte som skolverket skickar ut innan provtillfället. Detta delprov skrivs under ett lektionspass om ca 80 minuter vid ett datum som bestäms av lärare och elever gemensamt. Enda kravet är att det ska vara genomfört före den skrivdag som är utsatt för delprov III. Delprov III i sin tur genomförs vid ett tillfälle som är gemensamt för alla gymnasieskolor i hela landet. Detta delprov kallas även skriftlig b-uppgift. I denna provdel kan eleverna välja mellan olika skrivuppgifter som varierar i utformning och svårighetsgrad. Man kan bl a välja att skriva en essä, göra ett debattinlägg i en tidning eller skriva ett talmanus. Skrivuppgifterna utgår ifrån texter som har olika betygsnivåer beroende på svårighetsgrad, på vissa är betygsskalan G – VG och på vissa G – MVG. Texterna är samlade under ett och samma tema och det temat presenteras i god tid innan provet skall skrivas. När det sen återstår fyra veckor till provet läggs även de individuella texterna ut på provkonstruktörernas hemsida.

Vi har i vår undersökning valt att titta närmare på gymnasiets nationella prov i svenska och då specifikt de texter som ingår i den skriftliga b-uppgiften. Syftet med det nationella provsystemet skall, enligt skolverket, vara att:

- bidra till ökad måluppfyllelse för eleverna,
- förtydliga målen och visa på elevers starka och svaga sidor,
- konkretisera kursmål och betygskriterier
- stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning
- ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapsmålen nås på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå

Proven är inte utformade så att de prövar elevens kunskaper mot alla uppställda mål.

(<http://www.skolverket.se/sb/d/170>)

Så här beskriver skolverket de två olika skrivuppgifterna i det nationella provet i svenska:

De två skrivuppgifterna är av olika karaktär och görs vid olika tillfällen.

Skrivuppgift a fyller flera funktioner. För det första prövar den elevens läsning av texthäftet. För det andra prövar den elevens förmåga att formulera sig kort och koncist. För det tredje utgör a-uppgiften ett av flera steg i skrivprocessen och stöder arbetet med den mer omfattande b-uppgiften. Skrivuppgift b, den längre skrivuppgiften, leder till texter av varierande slag - artiklar, talmanus, inlägg, analyser och information. Olika delmål i kursplanen prövas beroende på vilken uppgift eleven väljer. (<http://www.skolverket.se/sb/d/291>)

Arbetsgruppen vid Uppsala Universitet, avdelningen för nordiska språk, som tar fram de nationella proven i svenska B utgår från kursplanen för gymnasiet när de väljer skrivuppgifter och texter. Skolverket gör varje år en sammanställning av de olika texterna, elevernas textval samt resultat/betyg. Efter provens genomförande sänder man även ut enkäter till svensklärarna där de får frågor om materialen i de nationella proven är i linje med vad som behandlas under svensklektionerna. Vad som inte kommer fram i sammanställningen är elevernas syn på de teman och texter som används trots att det ändå är de som skriver provet. Vi vill med vår undersökning ta reda på om eleverna tror att de kan prestera bättre om de känner att de kan relatera till och känna igen sig i de texter och teman som används i de nationella proven. Våra erfarenheter som lärarstudenter säger oss att om man kan relatera till det som tas upp och det man ska

skriva om är det lättare att göra ett bra resultat. Lpf 94 (1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna) anger att ”Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov”, vilket ligger i linje med Vygotskijs åsikt att ”för att ett ämne ska intressera oss måste det hänga samman med något som intresserar oss, med något redan känt...” (Vygotskij 1999, s.58) De nationella prov som vår undersökning gäller skrevs höstterminen (ht) 2005 och vårterminen (vt) 2006. De teman som då var aktuella var *Hur mår du?* och *Leva livet*.

Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka om teman och texter i de nationella proven i svenska på gymnasienivå är relevanta för eleverna och om de kan relatera till och känna igen sig i teman och texter samt huruvida detta inverkar på elevernas prestation.

Våra grundläggande frågeställningar är följande:

1. Är texterna valda och temana utformade på ett sådant sätt att eleverna kan relatera till dem?
2. Presterar eleverna bättre om texterna i provet upplevs viktiga för dem och om de kan känna igen sig i dem?

Definition av begrepp

Vi ska under denna rubrik försöka beskriva några av de begrepp som vi använder oss av i vårt arbete och hur de ska tolkas. Somliga begrepp har mer än en betydelse och därför känner vi att det är viktigt att klargöra vilken betydelse vi avser i vårt arbete. Vi har valt att till stor del förlita oss på Svenska Akademiens Ordbok (SAOB) då dess förklaringar ligger i linje med vad vi avser med de olika begreppen.

Relevans

Detta begrepp är grundläggande för hela vårt arbete och kan därför behöva förtydligas. Att något är relevant beskrivs i SAOB enligt följande: ” som är av. vikt l. betydelse l. intresse i föreliggande fall l. sammanhang, i saksammanhanget väsentlig l. viktig, som hör till saken l. ämnet; betydelsefull”. När vi använder oss av begreppet relevans i vår studie gör vi det med

tonvikt på betydelsen ”i saksammanhanget väsentlig l. viktig, som hör till saken l. ämnet; betydelsefull”.

Kunskap

Kunskap kan ses som ett väldigt omfångsrikt begrepp där betydelsen ofta varierar beroende på vem som använder begreppet. Även här har vi valt att använda oss av SAOB:s definition och då främst följande: Kunskap är ”summan av vad man vet om ngt l. på ett l. flera olika erfarenhetsområden; särsk. i fråga om (systematiskt, omfångsrikt) vetande som inhämtats gm studier l. yrkesutövning o. d. (o. som innebär en fördjupad insikt i tingens l. livsföreteelsernas allmänna väsen o. sammanhang)”. Vi har även tittat på hur läroplanen använder begreppet kunskap: ”Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra” (Lpf 94).

Redskap

Vi använder oss av detta begrepp i studiens titel (Relevans som redskap på vägen till kunskap) och menar då att relevans ska användas som ett verktyg (redskap) som hjälper eleverna att inhämta kunskap. Betydelsen eller relevansen av ett ämne eller tema kan hjälpa eleverna att utöka ”summan av vad man vet om ngt” (se definitionen av begreppet kunskap ovan).

Forskningsbakgrund

De nationella proven i svenska har tagits fram med syftet att möjliggöra en likvärdighet vad gäller betygssättning och bedömningsgrunder så att dessa blir så enhetliga som möjligt på nationell nivå. De ska även åskådliggöra läro- och kursplaner som ligger till grund för lärarnas planering av, i det här fallet, svenskämnet (<http://www.skolverket.se/sb/d/277>). Skolverket sammanställer varje år de nationella proven utifrån resultat, elevdeltagande, textval samt lärarenkäter. Elevernas syn på de nationella proven kommer i denna årliga sammanställning ej fram i resultatredovisningen. Statistik finns över hur många elever som valde ett visst ämne eller en viss text, men där finns ingen uppgift om varför eleverna valt just det ämne eller den text de valt. Vad vi saknar, och här ska försöka utreda, är elevernas syn på texter och teman.

Vi har tagit del av Eva Östlund-Stjärnegårdhs avhandling *Godkänd i svenska? Bedömning och analys av gymnasieelevers texter* (2002). Östlund-Stjärnegårdh är en av konstruktörerna

bakom de nationella proven och hon har i sin avhandling lagt fokus vid betygs- och bedömningsaspekter. Hon tar bland annat upp de kvalitetskrav som kan ställas på elevernas texter för att de ska uppnå minst en godkänd-nivå i gymnasiet B-kurs. Detta kvalitetskrav gäller många olika typer av texter som till exempel noveller, debattinlägg, utredande artiklar, essäer etc. ”Eleven når förhoppningsvis betyget Godkänd i provet oavsett uppgiftstyp och får i andra sammanhang visa att hon också behärskar andra texter för att bli godkänd i kursen Svenska B” (2002, s.15)

Vi har även granskat Helena Korps bok *Kunskapsbedömning – hur, vad och varför* (2003) där hon presenterar en översikt av forskningen inom området kunskapsbedömning. Hon tar bland annat upp olika provtyper som förekommer inom skolans värld. De två typer hon nämner har hon valt att kategorisera som ”konventionella” och ”alternativa” prov. Vad som kännetecknar ”konventionella prov” är att man kan besvara frågorna antingen rätt eller fel, de har ofta fasta svarsalternativ. De ”alternativa proven” består ofta av praktiska uppgifter där eleverna kan visa sina färdigheter inom ramen för vad de har lärt sig. Enligt Korps definition av ”alternativa prov” bör således de nationella proven hamna inom ramen för vad hon kallar ”tillämpningsprov” där ”alla prov vars besvarande kräver någon typ av skapande insats av eleverna” hör hemma. (s.94) I sin studie har hon bland annat valt att problematisera det vi anser vara själva grunden för vår egen studie, att se om det är viktigt för elever att kunna relatera till en uppgift, vilket vi här vill visa med hjälp av ett citat ur Korps sammanfattning av sitt arbete:

Såväl svenska som utländska studier har emellertid visat att de mest förekommande proven snarare motverkade än främjade ett förståelseinriktat och kritiskt lärande, framför allt eftersom de fokuserade återgivande av kontextlös kunskap och inte fordrade analys och självständigt tänkande. De studier av kunskapsbedömning som har genomförts med utgångspunkt i sociokulturell teoribildning betonar lärandets situerade och sociala karaktär. Elevernas förståelse av uppgiften och det sammanhang som den ingår i har då visat sig ha avgörande betydelse för hur de hanterar den. Exempelvis klarar elever ofta av saker i verkliga livet som de inte klarar av i skolan och såväl unga som vuxenstuderande har ofta befunnits oförmögna att tillämpa kunskaper som de har tillägnat sig genom utbildning i verkliga

problemsituationer. På basis av sådana resultat har olika slag av ”autentisk bedömning” utvecklats. (s.12)

Skolverkets enkätundersökning

Under 2004 genomförde skolverket en utvärderingsstudie av gymnasieskolans nationella provverksamhet. I den undersökningen ingick proven i svenska B. Rapporten vi tagit del av redovisar resultat från en enkätundersökning som tar upp ”provets roll för en likvärdig bedömning/betygsättning” (*Lärare och elever om gymnasieskolans nationella prov – en enkätstudie* 2004). En av frågorna (s.23, fig.18) i undersökningen som ställdes till eleverna var: ”När du genomförde det nationella provet, i vilken grad hade du nytta av erfarenheter och kunskaper utanför skolan (dvs. ej "skolkunskaper")”? Majoriteten av eleverna i svenska B ansåg att de i hög grad eller i ganska hög grad hade nytta av erfarenheter och kunskaper som hade sitt ursprung utanför skolan.

Teoretiska utgångspunkter

Under denna rubrik har vi valt att behandla styrdokument samt pedagogerna John Deweys och Lev Vygotskijs tankar och idéer vad gäller utbildning och reflekterande pedagogik. Dewey och Vygotskij representerar den form av pedagogik som, enligt Lpf 94, ska genomsyra utbildningen på gymnasienivån. Vi har valt att inte ta upp några modernare författare då vi anser att Deweys och Vygotskijs forskningsresultat är lika relevanta idag som när de genomfördes.

Vad säger läroplanen?

I Lpf 94 står det att ”läraren skall utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande”. Detta kan tyckas vara ett mycket ambitiöst mål som ställer den enskilde läraren inför en stor utmaning. Samtidigt är det viktigt för den enskilda elevens framtida utveckling, då han/hon valt gymnasieutbildning efter eget intresse och eventuella förkunskaper. Enligt Lpf 94 skall läraren:

organisera arbetet så att eleven

- utvecklas efter sina egna förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga
- upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt

När det gäller de nationella proven så ska deras utformning följa läroplanen vilket även gäller ovanstående utdrag. Detta för att, som tidigare nämnts, se hur elever ligger till kunskapsmässigt, i det här fallet, vid slutet av sin utbildning.

John Dewey

Med vårt syfte som utgångspunkt har vi sökt teorier och studier som tar upp betydelsen av elevers erfarenhet av, förtrogenhet med och kännedom om det material de arbetar med för att väcka ett större intresse för uppgiften samt eventuellt öka elevernas prestation. John Dewey (1859-1952) arbetade med utbildningsfilosofiska frågor och då särskilt reflekterande pedagogik. Han ansåg bland annat att ”vi lär oss av andras erfarenheter, av böcker och andras synpunkter *endast* när de har samband med vår egen erfarenhet” (Dewey 2004, s.65). För att kunskap ska kunna bli till nytta måste den ha en verklighetsanknytning. ”För Dewey är det fråga om en dialektik – ett motsatsernas spel. Utan praktik blir teorin obegriplig, utan teori förstår man inte det praktiska.” (Egidius 1999, s.65).

Lev Vygotskij

Lev Vygotskij (1896-1934) var en pedagogisk teoretiker som ansåg att omgivningen är avgörande för individens utveckling och prestation. Vygotskij's pedagogiska idéer har påverkat dagens skola vilket återspeglas i Lpf 94. ”Läraren skall utgå från enskilda elevers behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och [...] i undervisningen skapa en sådan balans mellan teoretiska och praktiska kunskaper som främjar elevernas lärande” (Lpf 94). Vygotskij ansåg att individen har rätt att utveckla sin personlighet och kreativa potential och läraren ska vara handledande och samarbeta mot detta mål tillsammans med eleven. Man ska utgå från elevens intresse och låta denne vara självständig och aktiv och man ska anpassa metoderna efter elevens behov. Vygotskij var emot standardprov och liknande. Han menade att allt måste ha ett sammanhang där man kan känna igen sig. Vygotskij var kritisk till det traditionella europeiska skolsystemet som fostrade passiva mottagare av kunskap eftersom han ansåg att eleven per definition är aktiv. Pedagogen ska gynna eleven i dess egen verksamhet. Detta synsätt betyder inte att Vygotskij var emot skolan som institution. Skolan behövs som undervisningsmiljö för att socialisera eleverna (Vygotskij 1999, s.72).

Metod

Vi har i det här arbetet valt att använda oss av såväl kvalitativ som kvantitativ metod för att få ett så brett underlag som möjligt att arbeta utifrån. Användandet av båda dessa metoder ser vi som nödvändigt i vårt fortsatta arbete då vi vill få fram såväl ”de ’mjuka’ kvalitativa aspekterna” som ”hårda” kvantitativa fakta (Kvale 1997). Gemensamt för intervjuer och enkäter är frågor om texter och teman i b-delen av de nationella proven i svenska, huruvida dessa var kopplade till elevernas vardag och om eleverna kunde känna igen sig i texterna (Bilaga 1 och 2).

Urval

Vårt val av lärare och klasser beror dels på att vi ville undersöka om åsikterna skiljer sig mellan stad och landsbygd och dels på om svaren varierar beroende på vilket program eleverna läser vid. Lärarna kommer vi fortsättningsvis kalla L1, L2 och L3 beroende på vilken skola de undervisar vid, detta för att underlätta arbetet med den slutliga analysen samt för att läsaren ska få en bättre överblick över vem som svarat vad.

Vårt val av informanter grundar sig på ett bekvämlighetsurval. De lärare vi har intervjuat har vi på ett eller annat sätt kommit i kontakt med genom vår VFU. De undervisar alla i svenska B i gymnasiets senare år och har lång erfarenhet av svenskundervisning. Två av skolorna där vi genomfört vår undersökning ligger i en medelstor stad (fortsättningsvis benämnda skola 1 och skola 2) och en är belägen i en mindre stad på landsbygden (fortsättningsvis benämnd skola 3). De elever som har svarat på vår enkätundersökning undervisas av de lärare vi intervjuat (inte nödvändigtvis i svenska) och de går omvårdnadsprogrammet samt samhällsvetenskapligt program. Eleverna vid skola 1 kommer vi härnäst kalla för ”elev OPS” (OPS = omvårdnadsprogrammet stadsskola), vid skola 2 ”elev SPS” (SPS = samhällsvetarprogrammet stadsskola) samt vid skola 3 ”elev SPL” (SPL = samhällsvetarprogrammet landsortsskola).

Intervjuer

Vid intervjuerna använde vi oss av såväl bandspelare som anteckningsblock där vi antecknade gester och uttryck som inte kan registreras av bandspelaren. Vi transkriberade sedan intervjuerna för att lättare kunna gå tillbaka och använda oss av det som sagts. Utskrifterna av intervjuerna gjorde att vi snabbt kunde hitta vad som stämde och inte stämde överens i det

lärarna sagt. Problemet med en undersökning av detta slag är att svaren kan bli godtyckliga och speglar endast den intervjuades åsikt, ”en intervjuundersökning leder varken till tolkningarnas subjektiva relativitet eller till en absolut objektiv kunskap utan till en kunskap som skapas och prövas intersubjektivt genom samtal” (Kvale 1997, s.268). Vi utförde intervjuerna med hjälp av 15 stödfrågor (bilaga 1) och ställde utifrån svaren följdfrågor. Stödfrågorna kände vi var viktiga då det är lätt att komma från ämnet när det är något som engagerar antingen intervjuaren eller informanten. Här kom några av stödfrågorna att verka som det Kvale (1997) kallar *ledande* frågor. Då vi märkte att intervjun började spåra ur och annat komma på tal kunde vi snabbt, genom att ställa en ledande fråga, som hade med vår undersökning att göra, komma in på rätt spår. Kvale skriver att ledande frågor också är nödvändiga i många sammanhang för att få ut den information man är ute efter (1997, s.145).

Enkät

Den kvantitativa delen bestod av en enkät (bilaga 2) som vi delade ut i klasser där eleverna skrivit det nationella provet i svenska, del b. Detta gav oss ett utmärkt tillfälle att jämföra enkätsvaren, inte bara mellan stad och landsbygd utan även mellan samma program vid olika skolor. Omvårdnadsprogrammet är, enligt vår erfarenhet, ansett som ett program med svagare elever och därför är det både intressant och relevant att undersöka om uppfattningen om det nationella provet bland eleverna där skiljer sig från uppfattningarna bland elever på SP. Svarsfrekvensen bland eleverna var mycket hög. Vi delade ut enkäten till 48 elever fördelade på tre skolor och det enda bortfall som förekom var på fråga 11 där två elever valt att inte kryssa i något. Nackdelen med denna typ av undersökning är att det är svårt att i efterhand formulera om frågorna. Man måste vara väldigt säker på att de frågor som ställs verkligen gagnar undersökningen.

Validitet och reliabilitet

Vi har använt oss av intervjuer av riktat öppen karaktär, detta för att få en variation ”vilket är en fördel för förståelsen av fenomenets kvaliteter” (Lanz 1993, s.21). Vi har spelat in alla intervjuer på band för att kunna gå tillbaka och kontrollera svaren. Vi har även gjort datautskrifter av alla intervjuer för att snabbare få fram väsentlig information. Lanz skriver att ”den professionella intervjuaren bestämmer intervjuens innehåll med stöd av och mot bakgrund av den teoretiska förförståelsen” (1993, s.54). Vi har vid utformandet av våra

frågor tagit Deweys och Vygotskijs teorier i beaktande men även utnyttjat vår egen förståelse av det ämne vi valt utifrån våra VFU-sejourer.

I den kvantitativa undersökningen delade vi ut enkäter till sammanlagt 48 elever fördelade på tre klasser. Den klass vi undersökt vid landsbygdsskolan (SPL) läser samma program som en av stadsklasserna (SPS). Detta är ett medvetet val från vår sida för att få ett så brett underlag som möjligt i vår undersökning. Vi var intresserade att se om det skiljer sig mellan de två skolorna i samma stad och med den från landsbygden. Orsaken till att vi valde att inte intervjua några elever var dels antalet elever (vi ville försöka få ett så stort arbetsunderlag som möjligt) och dels att vi inte ville styra frågorna till eleverna efter vad lärarna hade svarat och vise versa. Vi valde i stället enkäter där eleverna fritt skulle få svara på frågorna. Eleverna har i enkäterna fått motivera sina svar på vissa av frågorna. Dessa svar har varit väldigt värdefulla och till stor hjälp för analysen av vårt arbete. *Enkätboken* (Trost 2001, s.44) tar upp hur viktig relationen mellan dem som ska svara och dem som gör undersökningen är. Med det i beaktande valde vi att dela ut enkäten i klasser med elever som vi redan tidigare byggt upp en relation till. Detta tror vi bidrog till den höga svarsfrekvensen och elevernas vilja att skriva svarsmotiveringar.

Etiskt ställningstagande

Både lärare och elever informerades muntligt om syftet med vår undersökning vilket var att skriva en C-uppsats. Lärarna garanterades anonymitet och informerades om att intervjuerna skulle spelas in på band. De informerades även om att de inte var tvungna att svara på alla frågor och att de kunde avbryta intervjun när helst de önskade. Eleverna blev, innan de svarade på enkäterna, informerade om att de inte behövde svara på frågorna och att även de garanterades anonymitet. Kvale (1997, s.107) tar upp problemet med vem som ska ge sitt samtycke till att besvara frågorna när det gäller skolelever. Detta var inget hinder för oss då eleverna var över 18 år vid utdelningen av enkäterna.

Resultat

I resultatdelen har vi bearbetat och analyserat de enkätsvar vi fått och kopplat ihop dessa med intervjuerna. Vi har även flätat samman enkäter och intervjuer med den litteratur vi haft tillgång till och med hjälp av detta fört en diskussion och anknytning till tidigare forskning.

Vi har valt att dela in intervjufrågorna i tre olika kategorier. Första kategorin berör lärarna och deras bakgrund samt syn på svenskämnet och hur det eventuellt har förändrats. Denna kategori kan tyckas sakna relevans gentemot vårt syfte och vår frågeställning, men vi har valt att ta med den för att tydliggöra vikten av lärarnas bakgrund och erfarenhet när det gäller arbetet som leder fram till de nationella proven. Kategori nummer två behandlar förberedelser inför de nationella proven samt elevernas förkunskaper. Den tredje kategorin fokuserar på eleverna och deras åsikter om svenskämnet och de nationella proven samt om relevansen spelar roll för skrivandet. Denna kategori kommer vi även att koppla ihop med enkätundersökningen vi genomförde bland eleverna.

De tre första frågorna i enkäten finns med för att ge oss en bild av dels könsfördelning och dels läs- och skrivintresset i de klasser vi undersökte för att bättre kunna avgöra hur det fortsatta analysarbetet skulle utföras. Vi såg genast att det hade varit fruktlöst att försöka genomföra en analys utifrån ett könsperspektiv då majoriteten (83 %) av informanterna var flickor. Anledningen till att vi kartlagt elevernas läs- och skrivintresse var att vi var intresserade av att se om eleverna hade ett intresse att läsa och skriva eftersom det kan påverka synen på de nationella proven i svenska då de förväntas både läsa och skriva i b-delen av provet.

Nedan följer en redovisning av intervjuerna uppdelad på de olika kategorier som tidigare nämnts. Efter varje avsnitt följer en kort kommentar som sedan ligger till grund för vår diskussion. De citat som används i redovisningen är tagna ur de olika intervjuerna om inget annat anges.

Lärarnas syn på svenskämnet

Anledningen till att vi ställt frågor om svenskämnet som helhet är att vi behöver få en bakgrundsbild av hur och varför lärarna lägger upp arbetet som de gör inför de nationella proven. Samtliga lärare har en gedigen lärarutbildning som bakgrund. Två av dem har varit

verksamma som lärare i ca 35 år och en har arbetet sen 1998. De undervisar för närvarande de klasser vi valt att dela ut enkäterna i. Alla tre undervisar även andra klasser på olika program och har en bred erfarenhet vad gäller svenskämnet och nationella prov.

På vår fråga om hur lärarna ser på svenskämnets eventuella förändring fick vi svaren:

Vi hinner inte med lika mycket, det går bort 10 nej, 20 timmar kanske... Det gör ju att innehållet, man får anpassa innehållet till tiden man har på sig (L 1)

Det är väldigt svårt att svara på faktiskt. För svenskämnet är ju vad du gör det till [...] Man lägger ju mycket sitt eget intresse i det på nåt sätt. Man väljer... av hela det ofantliga smörgåsbord som finns så väljer man ju saker som intresserar en. Därför så tror jag att man undervisar på sitt sätt å jag har gjort det hela tiden så jag tror inte att det har förändrats så väldigt mycket faktiskt. (L3)

B-kursen [...] som innehåller allt det andra, kan man säga, som är en stor kurs där det nationella provet hör hemma... man ska ju både klara av det skriftliga och det muntliga, det är den språkhistoriska delen, det är litteraturdelen, det är andra medier, alltså tidningar, film och så vidare osv. som man ska hinna med på de här ynka 100 poängen.. Och.. det förstår ni ju själva att det är en omöjlighet va. (L2)

Vi kom, i samma fråga, även in på hur lärarna tyckte att elevernas kunskaper i svenskämnet förändrats under årens lopp. Under denna rubrik har vi även valt att ta med elevernas svar på fråga två och tre i enkätundersökningen kombinerat med deras åsikter om varför de svarar som de gör.

[...] vad jag tycker skillnaden är att eleverna har, upplever jag, blivit sämre om man säger så. Inte muntligt... muntligt har de blivit mycket bättre. (L3)

Om vi tar jäms över [...] så kan jag ändå tycka att många elever skriver bättre. Kan nog ändå tycka att det är processkrivandet som gör det. (L2)

Samtidigt som eleverna har blivit mycket verbalare [...] nu så är det väldigt mycket muntliga inslag och så. Vi bedömer sådant mycket mer än tidigare... där är eleverna bättre många elever i alla fall. (L1)

På den andra enkätfrågan ”Vad tycker du om att läsa texter/böcker i svenskan?” varierade resultatet inte så märkbart. De tre skolorna svarade i majoritet (81 %) att de tycker ”ganska bra” och ”bra” om att läsa. 85 % svarade att de tycker ”ganska bra” eller ”bra” om att skriva texter, vilket var den tredje frågan i enkäten.

Som kommentarer till frågorna svarade eleverna lite olika och här har vi valt ut några stycken som visar på vad eleverna tycker när det gäller att läsa och skriva. En elev svarade:

Roligt och lärorikt med böcker (elev SPL)

samt när det gäller att skriva:

Man har möjlighet att utveckla sitt språk.

En elev på skola 2 svarade:

Det är jätteviktigt för ordförrådet att läsa böcker, dessutom får man chans att läsa sådant man aldrig själv skulle ha valt. (elev SPS)

En annan elev vid samma skola hade svarat ”ganska dålig” på frågan om vad de tycker om läsning med motiveringen att:

Det blir tjtigt med för mycket. (elev SPS)

På att skriva fanns intresset att kunna uttrycka sig i olika situationer:

Beroende på vad för texter det är men det är viktigt att lära sig vilket språkbruk som lämpar sig bäst vid olika situationer. (elev SPS)

Östlund-Stjärnegårdh skriver att eleverna, när de kommit till B-kursen ska ha uppnått en förmåga att skriva texter av olika slag för att bli godkända. Enligt lärarna brister eleverna mer i skrift än i muntlig framställning (2002, s.15), vilket för övrigt stämmer med de svar vi har fått i lärarintervjuerna. En viktig faktor är att tiden minskat. Lärarna vid de olika skolorna i vår undersökning pekar på bristande tid för B-kursen, vilket resulterar i stress för både elever och lärare. Två av lärarna ansåg att elevernas muntliga prestationer är bättre nu än förr på

grund av ökad träning. En av lärarna nämnde även vikten av processkrivande som en del i att göra ett bra resultat på de nationella proven. Detta inslag i undervisningen tror vi är till stor hjälp, inte bara för provresultaten utan även för elevernas förmåga att uttrycka sig i skrift i varierande sammanhang. De nationella proven är, som Östlund-Stjärnegårdh vidare tar upp, ett redskap för att ”undersöka hur de elever som är i slutet av sin tolvåriga skolgång har uppnått läroplanens mål för skrivundervisningen” (2002, s.19).

Förberedelser inför nationella prov

Denna kategori tar upp hur lärarna arbetar förberedande inför de nationella proven och även hur de arbetar från första termin för att ge eleverna de förkunskaper som behövs för att bli godkända på de nationella proven. Vi anser att förberedelse och förkunskap är viktigt när det gäller de nationella proven. Detta arbete kan hjälpa eleverna att, om de inte hittar något att skriva om som de finner intressant, ändå producera en text som lever upp till kraven som ställs.

När det gäller att arbeta förberedande börjar processen när texterna som ingår i det nationella provet kommer ut på provkonstruktörernas hemsida.

[...] eftersom de nationella proven släpps ganska tidigt så kan man ju plocka lite grann där [...] (L2)

Lite allmänna anvisningar som eleverna får ta del av, betygskriterierna, vad som krävs för å få ett visst betyg [...] många förslag på ämnen som man kan välja [...] sen kommer texthäftet, de senaste åren så har vi lyssnat gemensamt i klassrummet, det följer ju med cd skivor då [...] vilka texttyper det handlar om, innehåll, vad som är typiskt för stilen, såna saker bearbetar vi gemensamt för det är ju en process. (L1)

För att ge eleverna den förkunskap som behövs börjar lärarna tidigt med skriv- och lästräning.

Då är det så att egentligen så börjar ju det arbetet redan i A-kursen med att vi jobbar med argumentation. Första steget är grundläggande att läsa texter och konstatera vad det är för text, hur skriver man en sån text, vem är den skriven för, där börjar man ju alltid. (L2)

Allt skrivande och allt läsande är i och för sig en träning men specialträning är ju i årskurs två. Så börjar vi ofta att skriva referat till exempel, att träna tekniken lite grann hur man gör och så, alltså mer hur man skriver källhänvisningar och lite så och sen går man över att träna på den där a-uppgiften som är en kortare... delvis att man återger en text och så, att man går över från det till det andra. Och sedan att träna på ett gammalt nationellt prov. (L3)

Här kan vi konstatera att lärarna arbetar fortlöpande med skrivträning från första årskursen på gymnasiet. När sedan de nationella proven presenteras går de in mer specifikt på de texter och teman som ska användas. Skolverkets enkätundersökning *Lärare och elever om gymnasieskolans nationella prov – en enkätstudie* (2004) visar att en majoritet av svensklärarna anser att det nationella provet påverkar både planering, kursinnehåll och arbetssätt över lag (s.8, fig. 1). Även eleverna i skolverkets undersökning ansåg, i hög eller ganska hög grad, att lärarna anpassar sin undervisning i kursen inför det nationella provet (s.10, fig. 4).

Vad anses om texter och teman?

I detta avsnitt kommer vi dels att titta på elevernas enkätsvar och dels koppla samman dessa med lärarintervjuerna. Svaren återföljs av en kort kommentar som speglar resultaten av elevernas svar, själva analysen lämnar vi till avsnittet *Resultatredovisning*.

När det gäller temavalen (fråga fyra i enkäten) i de nationella proven ht-05/vt-06 tyckte 87 % av eleverna att de var ”ganska bra” och ”bra”. Skillnaden mellan de olika skolorna är att SPS och SPL svarade i majoritet att de tyckte valet var ”ganska bra” och OPS svarade att de tyckte valet var ”bra”.

När det sedan gällde textvalen (fråga fem i enkäten) svarade majoriteten, 67 %, att de tyckte de var ”ganska bra”. På den här frågan bad vi inte om någon motivering av svaret, men fick två stycken, dels av en som tyckte att textvalen var ”ganska bra” och dels av en som tyckte de var ”ganska dåliga”. Den som tyckte det var ”ganska bra” kommenterade ändå så här:

Fast de lurade oss med en text som framställdes som litteratur men var något annat. Skolverkets uppgift är inte att fälla elever, de ska se en trend för hur vi ligger till. (Elev SPS)

Även lärarna tyckte att årets textval var bra:

[...]vårens häfte här har varit väldigt bra. Det har varit mycket som har berört eleverna. (L3)

I år har det varit till exempel hur man hanterar mobiltelefoner och där var jag med och rättade den med *Inte utan min mobiltelefon* [...] och där hade vi alltså 55 elever som hade skrivit utav 170, jag menar närmare kan du ju inte komma. [...] Och det fanns en [...] om att arbeta i u-land och där var två mycket bra texter som handlade om ungdomar i u-land på olika sätt [...], det var också en annan tjej som hade vart nere och jobbat som volontär som var bara några år äldre än dem, eleverna själva. [...] Jag tycker att de har varit jättebra. (L3)

Ja det tror jag att de försöker att hitta nåt för alla nästan, nu så... temat det var hälsa och livsstil eller leva livet tror jag. Ett ämne handlade om "min mobiltelefon" till exempel, det har alla en erfarenhet av å det var det som var populärast i den klassen jag hade [...] (L1)

Vi kan bara konstatera att de flesta tyckte att tema- och textval var bra. Enligt lärarna var det populäraste ämnet att skriva om *Inte utan min mobil*. De flesta har idag mobil och kan relatera till detta ämne. Det brukar också vara ett brännande ämne i skolan om just mobiltelefonens berättigande i skolsalarna.

Spelar relevansen roll för skrivandet?

I denna del kommer vi att undersöka hur eleverna besvarat enkäterna fråga för fråga i den senare delen av enkäten (fråga 6-12) och jämföra dessa inte bara skolor emellan utan också titta på helhetsresultatet. Vi kommer även att komplettera vissa frågor med vad lärarna svarade i intervjuerna för att se vad de tror om elevernas åsikter. Hänvisning till eventuella grafer finns innan kommentaren som följer på varje fråga.

Enkätfrågor

På fråga 6, *Kändes någon av texterna viktig för dig?*, blev resultatet ganska spritt.

Totalt för alla skolorna svarade 52 % "lite" eller "inte alls" och 48 % "ganska" eller "väldigt mycket". Tittar man sedan på skola för skola så svarade stadsskolorna olika. På SPS svarade 67 % "lite" och "inte alls" och på OPS svarade 62 % "ganska" eller "väldigt mycket". På

SPL svarade 47 % ”ganska” eller ”väldigt mycket” och 53 % ”lite” eller ”inte alls”. Några av kommentarerna vi fick på frågan var bland annat:

För vissa var gripande och man ville hjälpa till när folk hade det svårt. Det speglade vår tillvaro bra. (Elev SPS)

Vissa texter var viktiga för att jag har samma åsikter. (Elev SPL)

Jag anser att valet av texter var väldigt tråkigt och det fanns inte mycket inspiration i dem. Kallifatides och Tjechov var det enda som var intressant överhuvudtaget. Resten kändes meningslöst. (Elev OPS)

För att volontär och delegatarbete är intressant och jag har skrivit ett projektarbete om det. Så jag valde en text om delegatarbete. (Elev OPS)

För grafer se bilaga 3

Vad som kom fram i den här frågan var att de elever som gick OP var mer positiva till texterna än de som gick SP. Detta kan ha att göra med det som Östlund-Stjärnegårdh (2002) skriver, att ”Det är också klart att elever från olika typer av program väljer olika skrivuppgifter i det nationella provet beroende på den skrivträning de fått och på olika intresse för betygsskalan och respektive uppgift”. (2002, s.25)

På fråga 7, *Tycker du att det är viktigt att kunna känna igen dig i ett ämne för att kunna skriva om det?* anser majoriteten, 90 %, att det är ”ganska” eller ”väldigt viktigt”.

Någon typ av relation är väl nödvändig antar jag. Men vad betyder det att känna igen sig? Jag är kapabel att resonera runt andra frågor än skönhetsideal. (Elev OPS)

Det blir mycket lättare att sätta sig in i ämnet. Man kan identifiera sig med sitt eget liv och använda egna erfarenheter. (Elev SPL)

Det går lättare att skriva om just det ämnet om man känner igen sig i ett ämne eller om man kan mycket om det. (Elev SPS)

Här har vi även valt att lägga in en lärarkommentar där vi har frågat om elever presterar bättre om de känner igen texterna:

[...]vi vill ju gärna hålla oss till programmen och det går ju mer och mer på skolan att vi ska bara ska jobba på ett program. Programmet ska va infärgning, det vet ni ju att det ska färgas in. Men sen, det är lite tudelat, jag tror snarare att man hittar texter som når eleven på ett annat sätt. För det är ju också så här att förr hade jag också esteter och de sa ” Vi vill inte bara läsa estettexter, det är för tråkigt. Vi vill inte läsa om hotell och restaurangtexter utan vi vill ha någonting annat” så jag är inte säker. Utan jag tror snarare att man får träffa dem på ett annat sätt. (L2)

De flesta eleverna ansåg att det är viktigt att kunna känna igen sig i en text för att kunna prestera bra. Vad som är intressant att notera, är dock vikten av ämnesvariation för att det inte ska kännas tråkigt för eleverna. Det går inte enbart att utforma texter utifrån vilket program eleverna valt, utan de måste vara av mer generell karaktär för att tilltala en större grupp elever. Detta anser även de flesta av eleverna. De vill ha olika typer av texter då de förstår vikten av att kunna skriva om olika ämnen.

Fråga 8, *Tyckte du att det var svårt att hitta texter som passade till det ämne du ville skriva om?*, ger indikationer om relevansen av texterna i årets nationella prov. Vid skola 1 ansåg hela 39 % att det inte alls var svårt att hitta texter som passade, vid skola 2 var det 28 % och vid skola 3, 18 %. Vid skola 3 ansåg majoriteten, 59 %, att det var ”lite” svårt att hitta passande texter. Motsvarande siffror för skola 1 och 2 var 15 % respektive 33 %.

För grafer se bilaga 3

Här kan man bara kort konstatera att det var relativt lätt för eleverna att hitta texter och det tyder på att texterna var tillräckligt breda i ämnena att de passade till de flesta.

I fråga 9 ställdes frågan *Var det någon av texterna som kändes helt främmande för dig?* Majoriteten av eleverna, 38 %, svarade ”lite” och det var kännetecknande för alla tre skolor. Det som är anmärkningsvärt i undersökningen är att vid de båda SP-programmen ansåg 23 respektive 17 % att någon av texterna kändes väldigt främmande medan inte någon på OP valde det alternativet.

Här fortsätter trenden med att de båda SP-programmen visar samma resultat och OP skiljer sig genom att inte alls tycka att någon av texterna kändes väldigt främmande. Vad detta beror på kan bara spekuleras i. Kan det bero, som även påpekats i kommentaren till fråga 6, på olika faktorer: dels på vilka elever som väljer respektive program och dels på hur undervisningen ser ut samt vilken hjälp eleverna får i undervisningen?

Fråga 10 var *Kunde du känna igen dig i någon av texterna?*. Denna fråga ställde vi för att se om skolverket följer med i ungdomarnas utveckling och vad som berör dem. 33 % av de tillfrågade eleverna svarade att de kunde känna igen sig "lite" och 38 % av eleverna kunde känna igen sig "ganska mycket" men svaren varierar ganska mycket från skola till skola. 50 % på SPS ansåg att de kunde känna igen sig "lite" och 17 % kunde "inte alls" känna igen sig medan siffrorna på OPS visade på 23 % respektive 0 % och SPL visade på 23 % respektive 6 %.

Tidigare har vi kunnat se hur SP skiljer sig något från OP, men i just den här frågan är det SPS som skiljer sig markant från de två övriga programmen, som i sin tur är väldigt jämna. Vid granskningen av resultatet kan vi bara konstatera att vi borde ha bett om en motivering till deras svar. Som det nu är vågar vi inte ens spekulera i orsaken till varför siffrorna skiljer sig inom samma program.

För grafer se bilaga 3

Fråga 11 lyder: *Tror du att du hade presterat bättre om du hade fått vara med och påverka valet av texter/tema?* Här har 61 % av alla elever svarat "ganska mycket" eller "ja, väldigt mycket". 30 % tror att de presterat "lite" bättre medan bara 9 % svarade "nej, inte alls". Anmärkningsvärt är att så många som 47 % vid skola 3 svarade "ja, väldigt mycket". Den här frågan krävde ingen motivering men några elever har ändå valt att kommentera sina svar.

Då är man ju mer bekant med det och har fler idéer genom att man har gått och tänkt på det. (Elev OPS)

Man hade kunnat påverka och ta fram det man själv är intresserad av. (Elev SPS)

Nu gick det visserligen bra ändå men för min egen skull hade jag gärna gjort det. (Elev SPS)

Självklart! (Elev SPL)

Runt det här ämnet har även en av lärarna spekulerat:

[...]det brukar jag ju säga till dem att ni ska ju skriva om något, eller om de ska hålla fördrag om något att det ska ju vara om något som ni kan, som ni är intresserade av, det är då det blir bra. När de har något eget att ge och inte något som står för att de ska göra det. Då blir det unikt. (L3)

Här ser vi tydligt att de flesta tror att får de vara med och påverka vad de ska skriva om så presterar de också bättre i lägre eller högre grad. Även lärarintervjun visar att om det finns ett intresse för det som ska produceras så blir resultatet ofta bättre.

Fråga 12: *Hade du velat ha möjlighet att påverka valet av tema/texter till det nationella provet?* var den sista frågan i vår enkät. Här skulle eleverna även motivera sina svar. Hela 85 % ville i någon mån ha möjlighet att påverka valet av texter/teman. Eleverna i stadsskolan visade dock lägre intresse av att påverka jämfört med landsortsskolan. 61 % av eleverna på OPS svarade ”lite” eller ”nej, inte alls” och siffran för SPS var 56 %. Siffran för SPL var 47 %. För att illustrera resultatet tar vi även med en graf som bättre visar skillnaden mellan skolorna. De flesta eleverna skrev motiveringar och här följer ett urval av dessa, både från dem som ville påverka och dem som inte ville.

Det är bra att de är helt oförutsägbart, för då har alla som skriver samma chans att lyckas. (Elev SPS)

Det hade varit bra samtidigt som det är uppenbart att det hade varit svårt att komma överens. Men en önskning hade inte varit fel. (Elev SPS)

Jag är inte särskilt intresserad av de nationella proven i dess nuvarande utformning men det är ju en personlig åsikt och det är inget som säger att de generellt skulle uppfattas mer positivt för att just mina intressen tillvaratogs. (Elev OPS)

Man måste kunna skriva om vad som helst. (Elev OPS)

För att kunna välja ett ämne/tema som passade mig ännu bättre och som jag hade fördjupade kunskaper inom. (Elev SPL)

Det är inte vår uppgift. (Elev SPL)

För grafer se bilaga 3

De flesta elever verkar vilja ha ett visst inflytande över texter och teman i de nationella proven, men det verkar inte vara en förutsättning för att göra ett bra resultat utan mer en önskan i största allmänhet. Vid det här laget har eleverna producerat ett antal texter under sin skolgång. De borde vid den här tidpunkten i sin utbildning känna sina starka och svaga sidor och efter dem kunna välja en text som motsvarar om inte deras intresse så åtminstone deras förkunskaper.

Diskussion

I diskussionen kommer vi att knyta vårt resultat till syfte och frågeställning genom en kort sammanfattning. Vi kommer sedan att resonera kring de svar vi utvunnit ur de intervjuer och enkätsvar vi fått och ställa dem emot den forskning och teoretiska bakgrund vi har använt oss av. Avslutningsvis sammanfattar vi de slutsatser vi kommit fram till i vår undersökning för att sedan ge förslag till vidare forskning.

Vårt syfte med studien var att undersöka om teman och texter i de nationella proven i svenska på gymnasienivå är relevanta för eleverna och om de kan relatera till och känna igen sig i teman och texter samt huruvida detta inverkar på elevernas prestation. I denna undersökning har vi fokuserat på undervisningen inför de avslutande momenten inom svenskämnet, de nationella proven. Vi har intervjuat tre lärare för att få en bild av hur de lägger upp undervisningen fram till detta slutprov samt genomfört en enkätundersökning bland 48 elever. Strävan efter relevans är det som genomsyrar detta arbete och i våra intervjuer har detta visat sig genom att lärare försöker anamma detta i möjligaste mån, men det har även framkommit att elever måste kunna finna sig i nya okända situationer för att kunna utvecklas. Detta är något som även vissa elever gör tydligt i de kommentarer vi fått i den enkätundersökning vi gjort.

Vikten av förberedande arbete för att skapa igenkänning och därmed relevans

Intervjuerna med lärarna visar på vikten av processkrivande och att det är viktigt att detta kommer igång redan från årskurs ett i gymnasiet. Detta pågår under utbildningen fram till det nationella provet då det endast fokuseras på dess texter. Eleverna är mycket medvetna om att läs- och skrivträning är viktigt för att få en så bra språkfärdighet som möjligt. Då de under sin skolgång har övat på skriv- och läsuppgifter av olika karaktär, såväl egna alster som av läraren förbestämda, har de fått prova på så gott som alla de genrer som ingår i de nationella proven.

Lärarna arbetar fortlöpande med skrivövningar eftersom det, enligt lärarna, är det eleverna behöver träna mest på. Man kan se på detta arbetssätt som Dewey ser på vanor:

Vanor representerar kontinuitet i handlingslivet. Med vana avser Dewey att aktuella mänskliga handlingar påverkas av tidigare handlingar; det tidigare erfarna påverkar det samtida erfarna. Vana är *inte* liktydigt med upprepning eller rutin. Varje (problem)situation en människa möter är *ny*, varför hon inte oreflekterat kan använda sig av problemlösningar som fungerat i tidigare situationer. Vana är en förvärvad (pre)disposition för vissa sätt eller former att reagera, inte en repetition av tidigare beteende. Vana är aktiva inneboende mål, där målen i ett visst skede av vanehandlingen i nästa sekvens kan vara medel. Målet är vad en vana resulterar i, medlen är *hur* den utförs. Vanorna bildar pådrivande önskningar av olika karaktär. De kan framträda i form av laster som lättja, passionerat spelande eller missbruk; de kan framträda i form av dygder som hjälpsamhet, oegennyttan och motstånd mot frestelser; de kan framträda i form av tekniska färdigheter som att gå, att spela ett instrument eller skriva maskin. (Stensmo 1994, s.178)

Vårt syfte bygger på tesen att relevans och igenkänning förbättrar elevernas prestationer vilket både Dewey och Vygotskij tar upp i sina teorier. Vygotskij menade bland annat att ”allt måste ha ett sammanhang där man kan känna igen sig” (1999, s.72). Kan elever relatera till ett ämne så är det också lättare att skriva om det. Dewey anser också att för att kunskap ska kunna bli till nytta måste den ha en verklighetsanknytning (2004). Genom att lärarna fokuserar så stor del av undervisningen på skrivövningar ökar också igenkänningen av en uppgift vilket gör att eleverna lättare kan relatera till den. Även om ämnet inte tangerar

elevens vardag utanför skolan så gör det så inom skolan, där de trots allt tillbringar en stor del av sina liv. När vi började vår bakgrundsforskning fann vi att skolverket gjort en undersökning där det visar sig att elever anser sig ha nytta av erfarenheter utanför skolvärlden (*Lärare och elever om gymnasieskolans nationella prov – en enkätstudie* 2004). Vi har med vår undersökning funnit att även om eleverna skulle kunna vara med att påverka texter och teman så inser de också vikten av att kunna skriva om ämnen de inte är bekanta med.

Resultatredovisning

Det vi har sett i vår undersökning är att två skolor med samma program (SPS och SPL) länge följs åt och eleverna svarar relativt lika på de frågor vi har ställt. Varför OPS skiljer sig har vi inte vågat spekulera i. De tyckte att det var lättare att hitta texter att skriva om medan eleverna vid SPS och SPL hade svårare att hitta texter. Vad som kan spela roll är att omvårdnadsprogrammet ofta tar in elever med lägre betyg. Sedan kan vi bara spekulera i om texterna inte erbjuder samma utmaning för SP-eleverna eller om de speglar en bild av verkligheten som är lättare för OP-eleverna att relatera till. Majoriteten av eleverna ansåg att det var viktigt att kunna känna igen sig i någon av texterna för att kunna prestera bra. Texterna verkade bra i de nationella prov som ingått i vår undersökning då eleverna hade lätt att hitta texter vilket även lärarna har kommenterat.

När eleverna fick frågan om någon av texterna kändes främmande för dem fortsatte trenden med att de två SP-programmen hade likartade resultat och att OP avvek. Detta kan bero på den inriktning de valt men det är endast spekulationer från vår sida (se tidigare hänvisning till Östlund-Stjärnegårdh under enkätfråga 6). Totalt sett tror eleverna att om de får chansen att påverka val av texter och teman så skulle de prestera bättre och de flesta vill vara med att påverka. Samtidigt menar de att det inte är en förutsättning för att resultaten ska bli bättre.

Slutdiskussion

När vi började vår undersökning fann vi att det var svårt att hitta material som berörde elevens syn på de nationella proven i svenska så det vi har gjort i vår studie är att lyfta fram elevernas synpunkter. I den inledande fasen av vårt arbete slog det oss hur viktigt det anses vara att skolan/läraren ska fokusera på elevernas egna erfarenheter och intressen. Detta tas upp både i Lpf 94 och av lärarutbildningskommittén (1999, s.63). Korp tar i sin bok

Kunskapsbedömning – hur, vad och varför upp vikten av att känna igen sig i ett ämne. ”Elevernas förståelse av uppgiften och det sammanhang som den ingår i har då visat sig ha avgörande betydelse för hur de hanterar den” (2003, s.12). Vad som har kommit fram i vår undersökning är elevernas insikt om de krav som ställs på att kunna skriva varierande texter även utanför intresseområdet. Dewey och Vygotskij tar upp vikten av elevers erfarenheter som ett redskap att främja deras lärande. Man måste, enligt Dewey, förstå att teori och praktik kan förenas så att de stimulerar eleven att vilja lära:

Teori och praktik är inte varandras motsats men väl varandras förutsättning.
Därför kan ingendera värderas högre än den andra. (Dewey 2004, s.17)

Lärarna måste kunna hitta en bra balansgång mellan teori och praktik för gymnasieeleverna. Eleverna har valt mellan yrkesinriktade och teoretiska program av olika slag, allt efter eget intresse. I dessa program möter eleverna nya och annorlunda arbetsuppgifter men när det gäller de nationella proven i svenska B ser dessa likadana ut oberoende av vilket program eleverna har valt. Detta ställer stora krav på provkonstruktörerna när de ska få fram teman och texter till de nationella proven. Dessa teman och texter måste appellera till elever vid såväl omvårdnadsprogram som samhällsvetenskapsprogram och kännas relevanta för samtliga elever. Fördelen med de nationella proven i svenska är att de är vad Korp benämner ”alternativa prov” (2003, s.94), vilket ger konstruktörerna ett relativt stort spelrum när de väljer texter och teman samt hur de utformar proven.

Den tidigare forskning vi tar upp i vår undersökning fokuserar till stor del på bedömning av prov samt betygskriterier. Både *Lärare och elever om gymnasieskolans nationella prov – en enkätstudie* (2004) och *Kunskapsbedömning – hur, vad och varför* (Korp, 2003) belyser hur prov ska utformas och vad som ligger till grund för betygsättning. Båda dessa områden är viktiga som stöd för hur lärarna ska lägga upp sin undervisning som i förlängningen leder fram till de nationella proven ibland annat svenska.

Sammanfattningsvis har vår studie visat att majoriteten av eleverna kunde känna igen sig i ämnena och hade lätt för att hitta texter att skriva om ur det nationella provet. De ansåg även att eget val av ämne att skriva om är att anses som en bonus och ingen självklarhet för ett bra slutresultat. Vad gäller relevansen i det nationella provets texter så ansåg majoriteten av alla elever (ca 70 %) att texterna kändes viktiga i någon grad.

När vi ser tillbaka på arbetet med vår undersökning känner vi att vi hade kunnat välja större spridning av underlaget både vad gäller könsfördelning som programvariation. Tyvärr har vi begränsats av det faktum att de nationella proven skrivs i slutet av en termin vilket betydde att eleverna i stort sett var klara med sin utbildning och därför tillbringade väldigt liten tid i skolan. Därför har vi haft problem med att hitta hela klasser där vi har kunnat dela ut våra enkäter i.

Förslag till fortsatt forskning

Under arbetets gång har vi vid vissa tillfällen stött på skillnader i åsikter mellan de gymnasieprogram vi delat ut våra enkäter till. Som fortsättning eller fördjupning av vår forskning skulle det vara intressant att undersöka vad dessa skillnader beror på, och om skillnaderna märks mer om man till exempel delade ut enkäten i klasser där intagningspoängen varierar från väldigt höga till väldigt låga. Det skulle också vara en möjlighet att titta på om svaren skiljer sig mellan könen. Vidare noterade vi att samtliga lärare tog upp en viss bekvämlighet från elevernas sida, eller som L3 uttryckte det, *Det är fullt å träna. Å det får inte vara tråkigt, det ska ständigt vara roligt å underhållande*. Detta är ett intressant ämne att forska vidare kring. Utgör denna bekvämlighet ett tecken i tiden eller har det med utformningen av läroplaner och kursplaner att göra? Ställs det lägre krav på eleverna idag jämfört med tidigare?

Referenser

Litteraturlista

- Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Dewey, J. (2004). *Individ, skola och samhälle : utbildningsfilosofiska texter*
Stockholm : Natur och kultur.
- Egidius, H. (1999). *Pedagogik för 2000-talet*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Korp, H. (2003). *Kunskapsbedömning – hur, vad och varför*. Kalmar: Lenanders
Grafiska AB
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lantz, A. (1993). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lärare och elever om gymnasieskolans nationella prov – en enkätstudie* (2004)
Stockholm: Utbildningsdep./Fritzes [www dokument]
http://www.skolverket.se/content/1/c4/36/21/enkatstudie_v2_2005-08-23.pdf
- 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94. Bilaga, Gymnasieskolan,
gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna
och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda* (1994) Stockholm:
Utbildningsdep./Fritzes
[www dokument] <http://www.skolverket.se/skolfs?id=259>
- SAOB, [www dokument] <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>
- Stensmo, C. (1994). *Pedagogisk filosofi*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (2001). *Enkätboken. 2., [rev.] uppl.*. Lund: Studentlitteratur.

Vygotskij, L. S. (1999) *Vygotskij och skolan: texter ur Lev Vygotskijs Pedagogisk psykologi kommenterade som historia och aktualitet*. Gunilla Lindqvist (red.) Lund: Studentlitteratur.

Östlund-Stjärnegårdh,E.(2002) *Godkänd i svenska? Bedömning och analys av gymnasieelevers texter*. Uppsala:Textgruppen i Uppsala AB.

Övriga källor

Skolverket: <http://www.skolverket.se/sb/d/170>

Skolverket: <http://www.skolverket.se/sb/d/277>

Skolverket: <http://www.skolverket.se/sb/d/291>

Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Vad har du för utbildning?
2. Hur länge har du varit verksam som svensklärare?
3. Hur tycker du att svenskämnet har förändrats under din tid som lärare?
4. Hur arbetar du med förberedelser inför nationella provet (NP)?
5. Upplever du att texterna i b-delen är kopplade till elevernas vardag?
6. Har lärare och skolverket någon kommunikation i samband med NP?
7. Hur lång tid är det mellan utskick av NP-texter och provtillfälle?
8. Händer det att elever klagat på texterna/texternas teman? Om så, hur hanterar du det?
9. Tycker du att texterna motsvarar elevernas förkunskaper i svenska?
10. Hur arbetar du med svaga respektive starka elever inför NP?
11. Hur uppfattar du resultaten på de nationella proven i förhållande till elevernas förkunskaper?
12. Händer det att en hel klass lämnar in undermåliga resultat (IG och lågt G)?
13. Gör skolverket förfrågningar om elevers åsikter och intressen inför NP?
14. Vad för typ av information om elevens kunskap får du ut av de nationella proven?
15. Minns du något nationellt prov som eleverna varit särskilt nöjda med?

Bilaga 2

Enkätundersökning

1. Jag är

kille tjej

2. Vad tycker du om att läsa texter/böcker i svenskan?

dåligt ganska dåligt ganska bra bra

Varför tycker du så? _____

3. Vad tycker du om att skriva texter i svenskan?

dåligt ganska dåligt ganska bra bra

Varför tycker du så? _____

4. Vad tycker du om temavalet i årets nationella prov i svenska?

dåligt ganska dåligt ganska bra bra

5. Vad tycker du om textvalet i årets nationella prov i svenska?

dåligt ganska dåligt ganska bra bra

6. Kändes någon av texterna viktig för dig?

nej, lite ganska ja,
inte alls mycket väldigt mycket

Varför tycker du så? _____

7. Tycker du att det är viktigt att kunna känna igen dig i ett ämne för att kunna skriva om det?

nej, lite ganska ja,
inte alls mycket väldigt mycket

Varför tycker du så? _____

8. Tyckte du att det var svårt att hitta texter som passade till det ämne du ville skriva om?

nej, lite ganska ja,
inte alls mycket väldigt mycket

9. Var det någon av texterna som kändes helt främmande för dig?

nej, lite ganska ja,
inte alls mycket väldigt mycket

10. Kunde du känna igen dig i någon av texterna?

nej, lite ganska ja,
inte alls mycket väldigt mycket

11. Tror du att du hade presterat bättre om du hade fått vara med och påverka valet av texter/tema?

nej, lite ganska ja,
inte alls mycket väldigt mycket

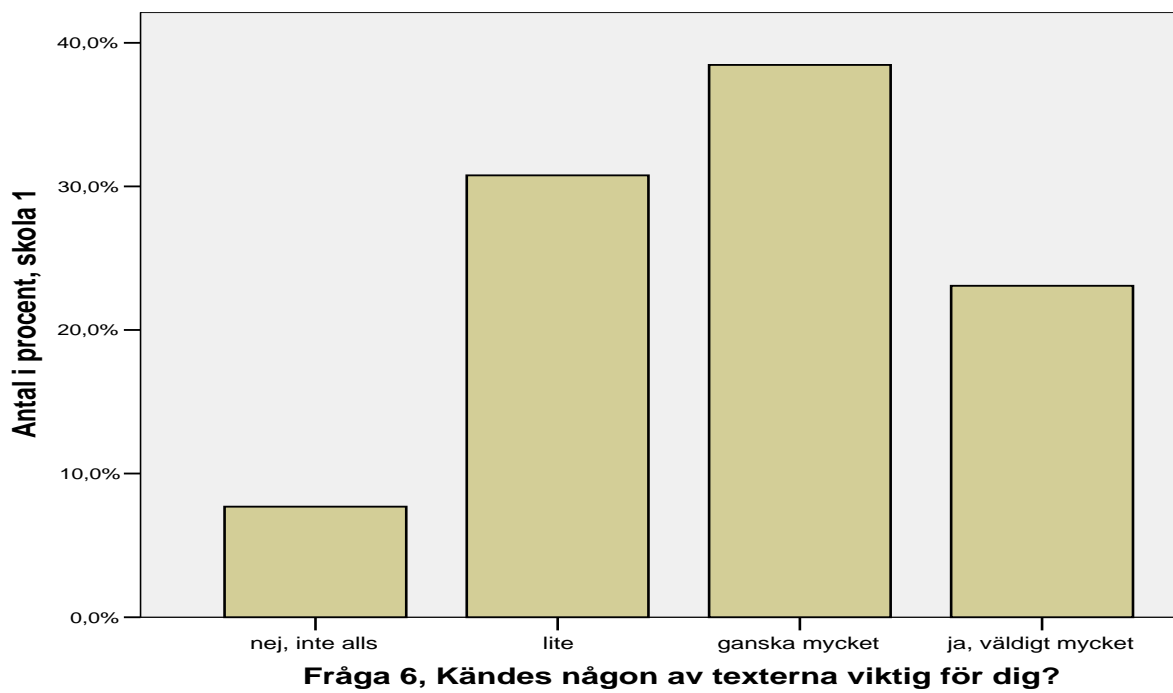
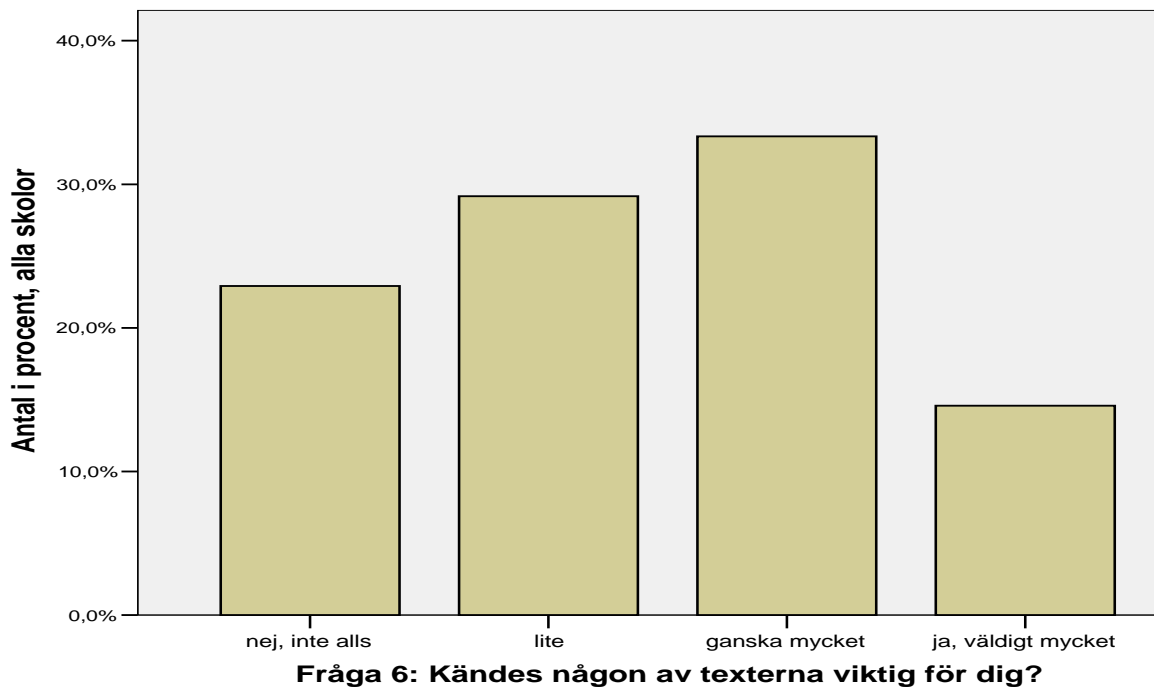
12. Hade du velat ha möjlighet att påverka valet av tema/texter till det nationella provet?

nej, lite ganska ja,
inte alls mycket väldigt mycket

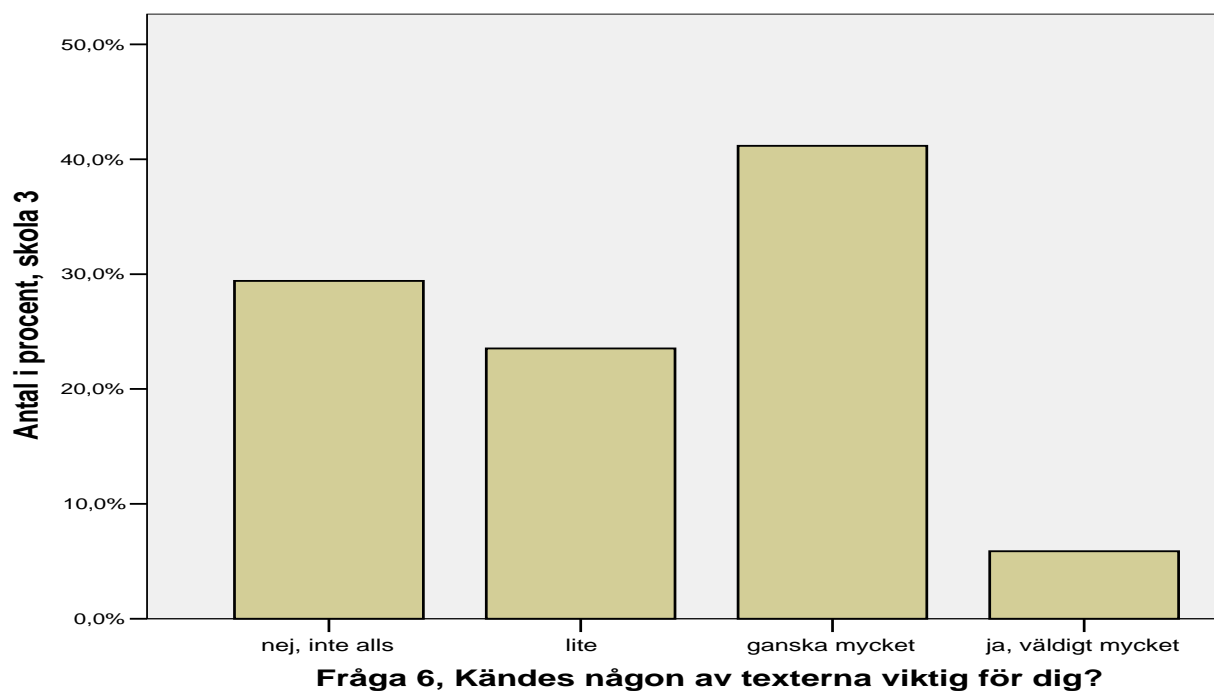
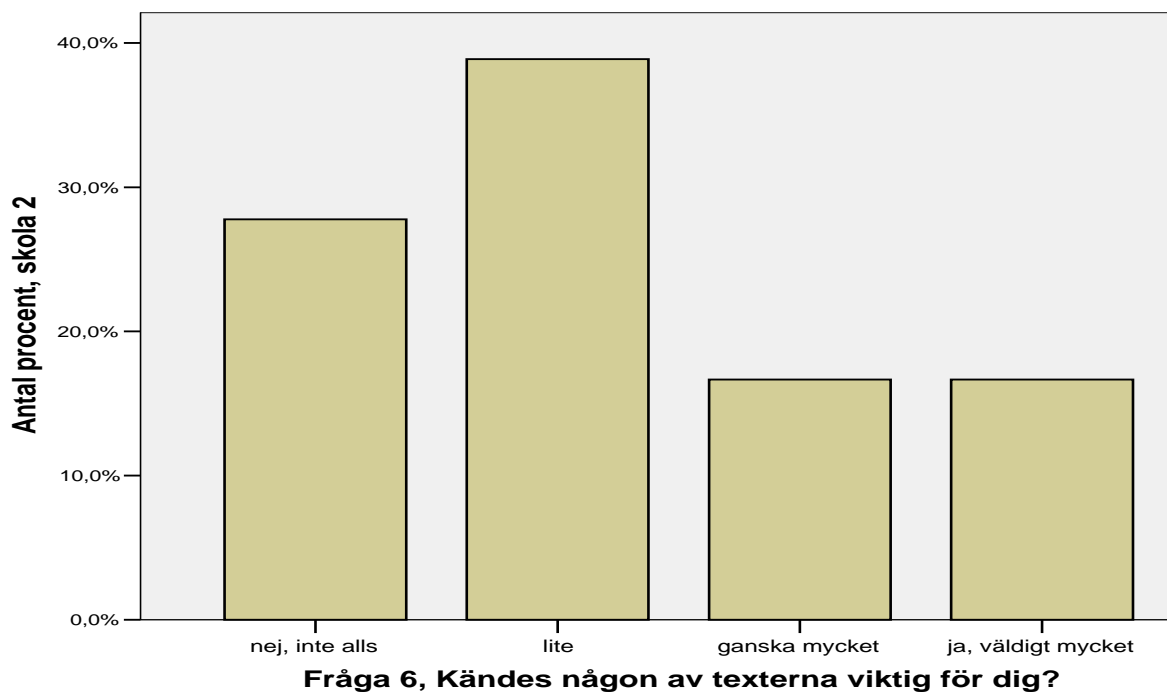
Varför tycker du så? _____

Bilaga 3

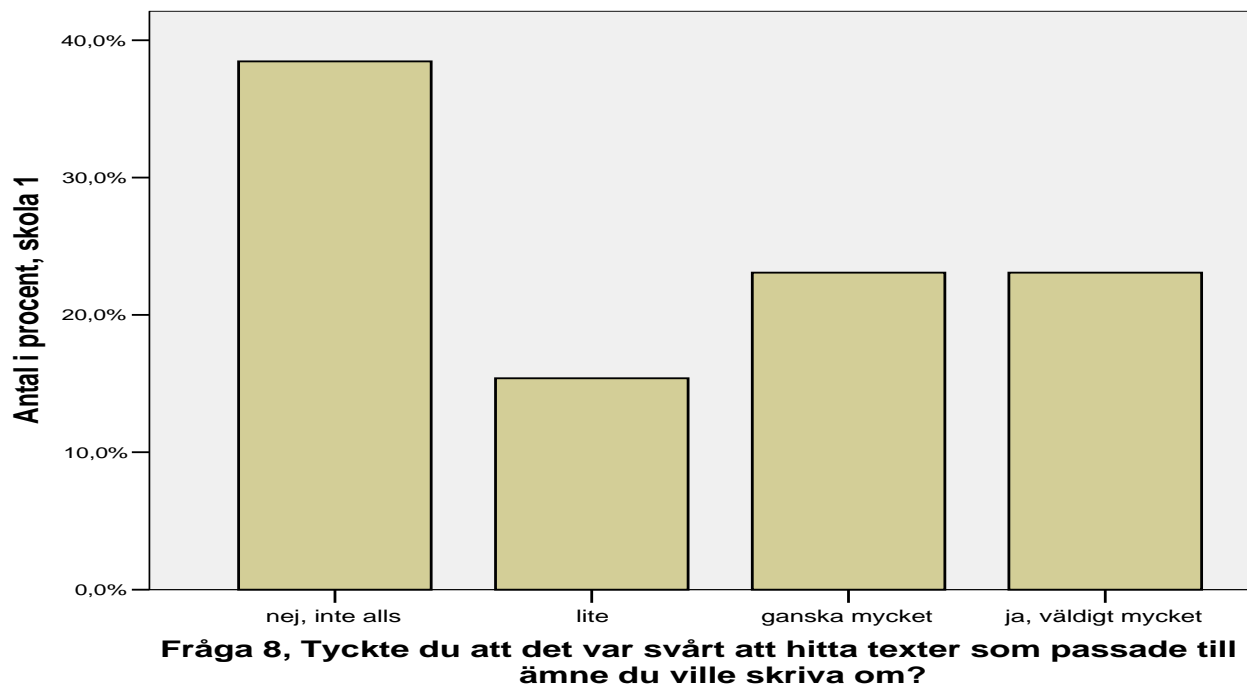
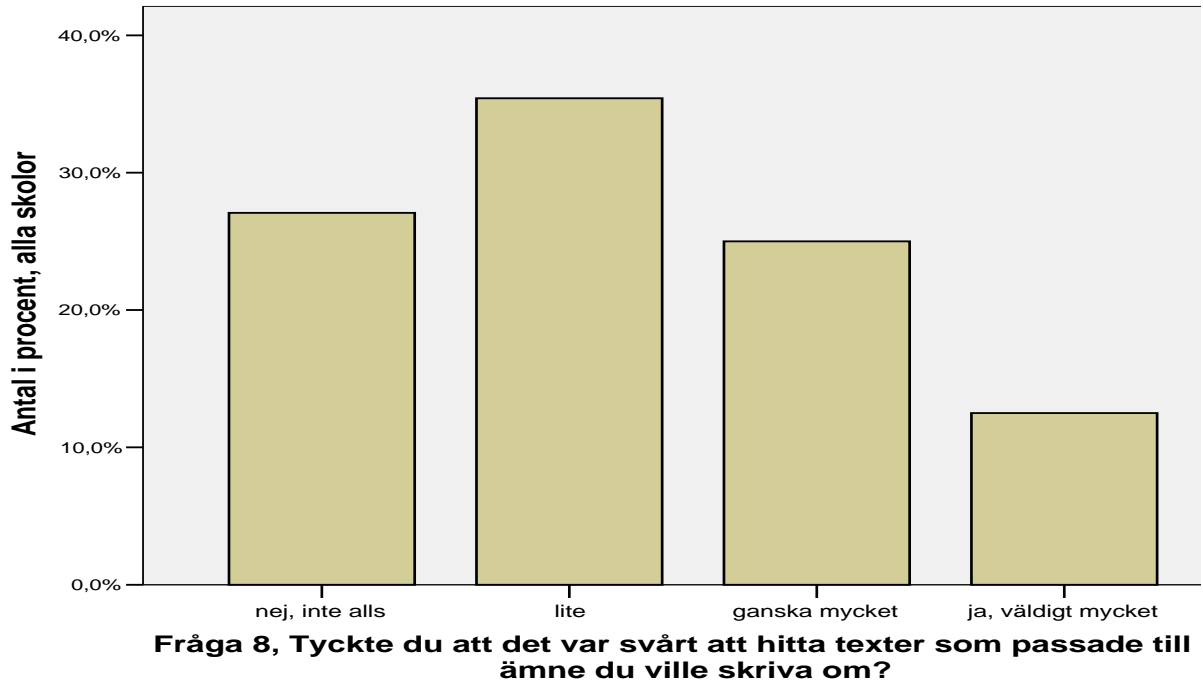
Grafer

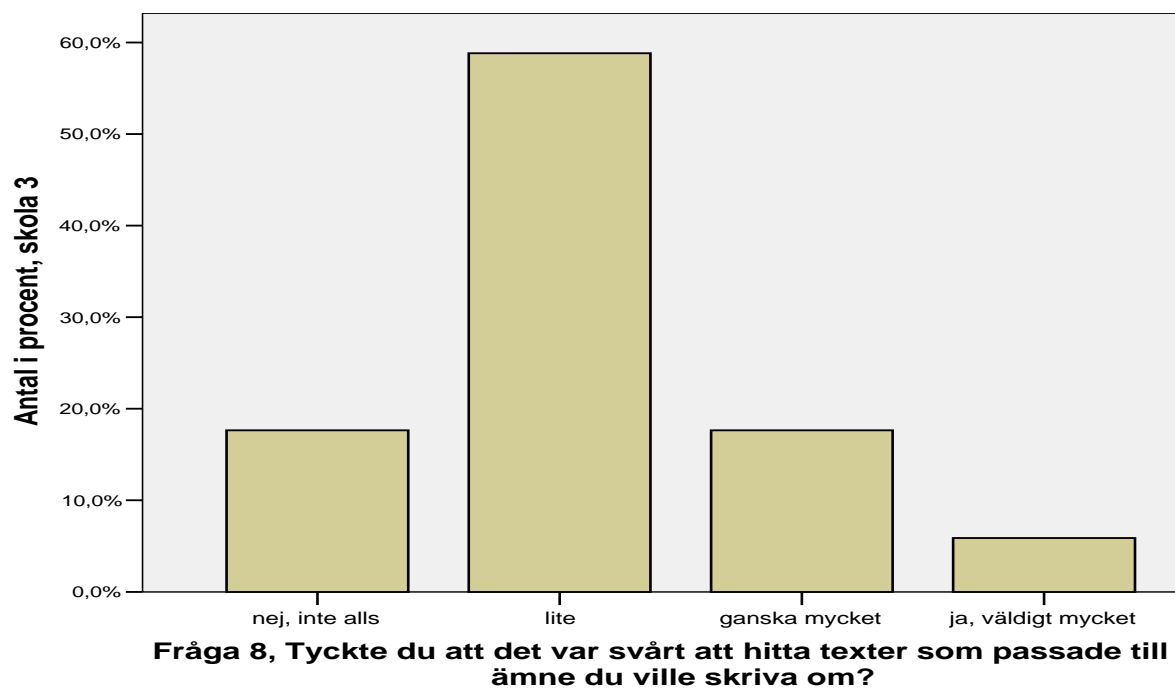
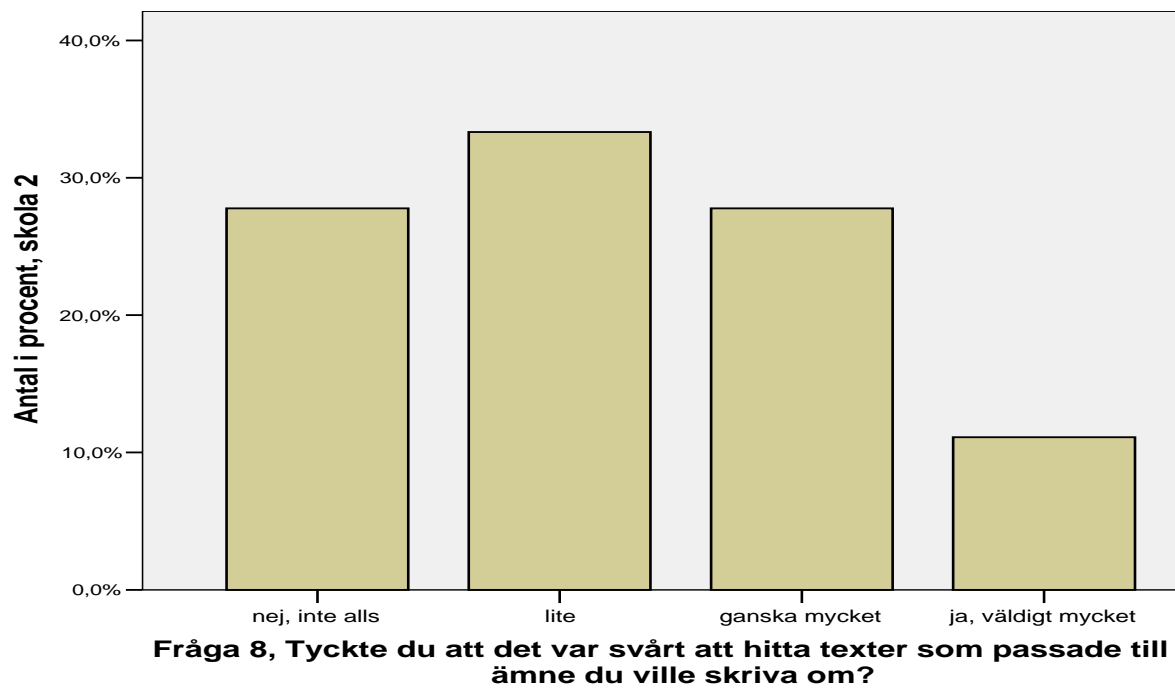
Grafer

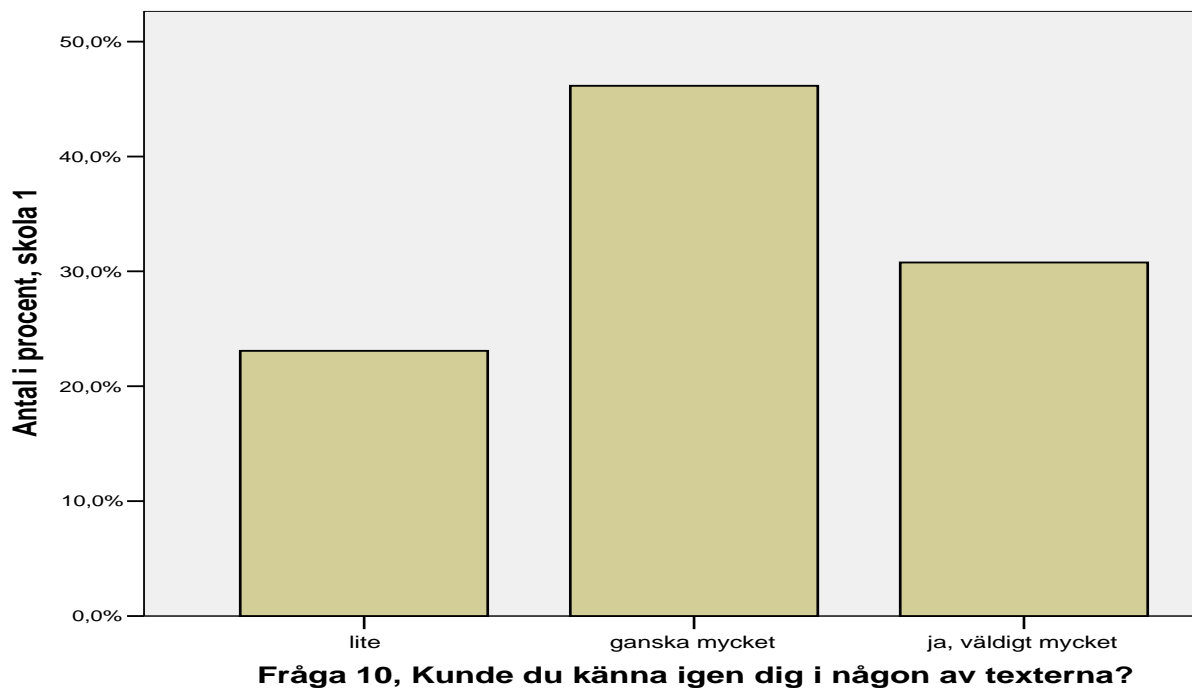
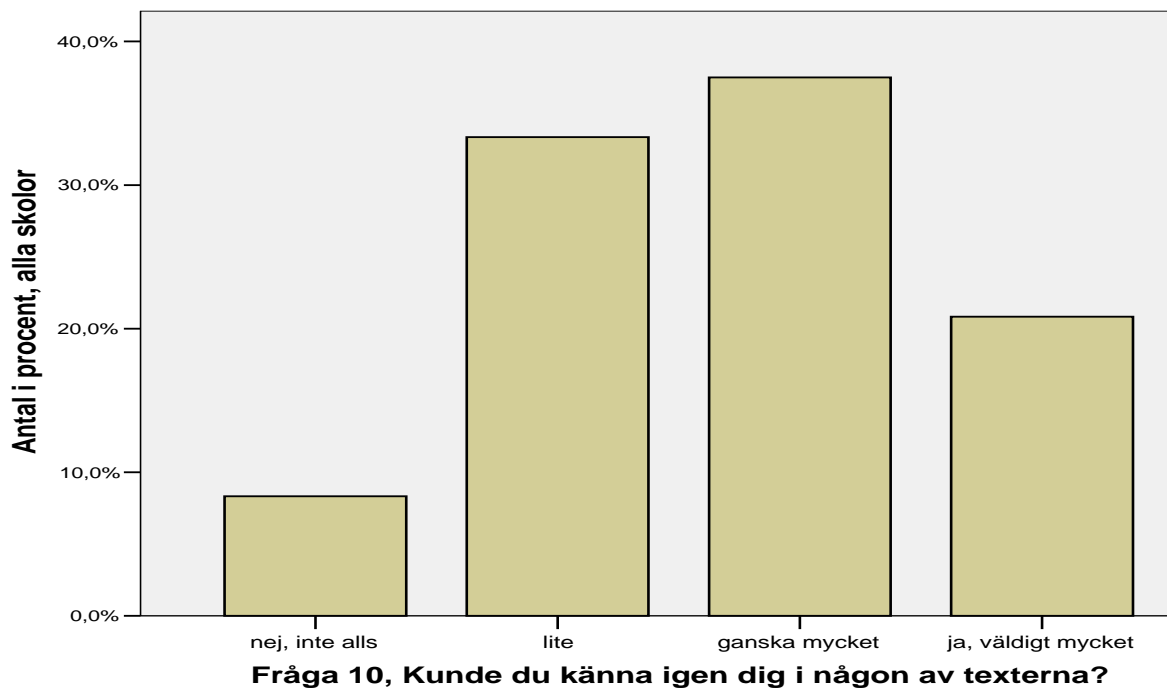
Grafer

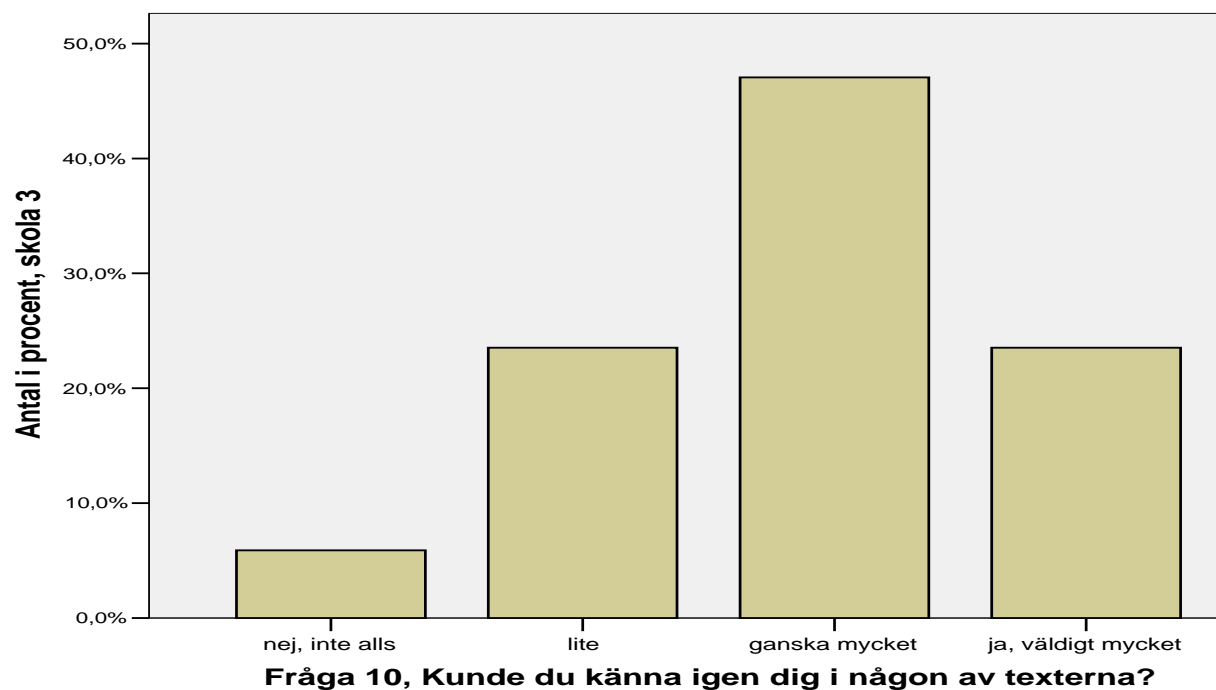
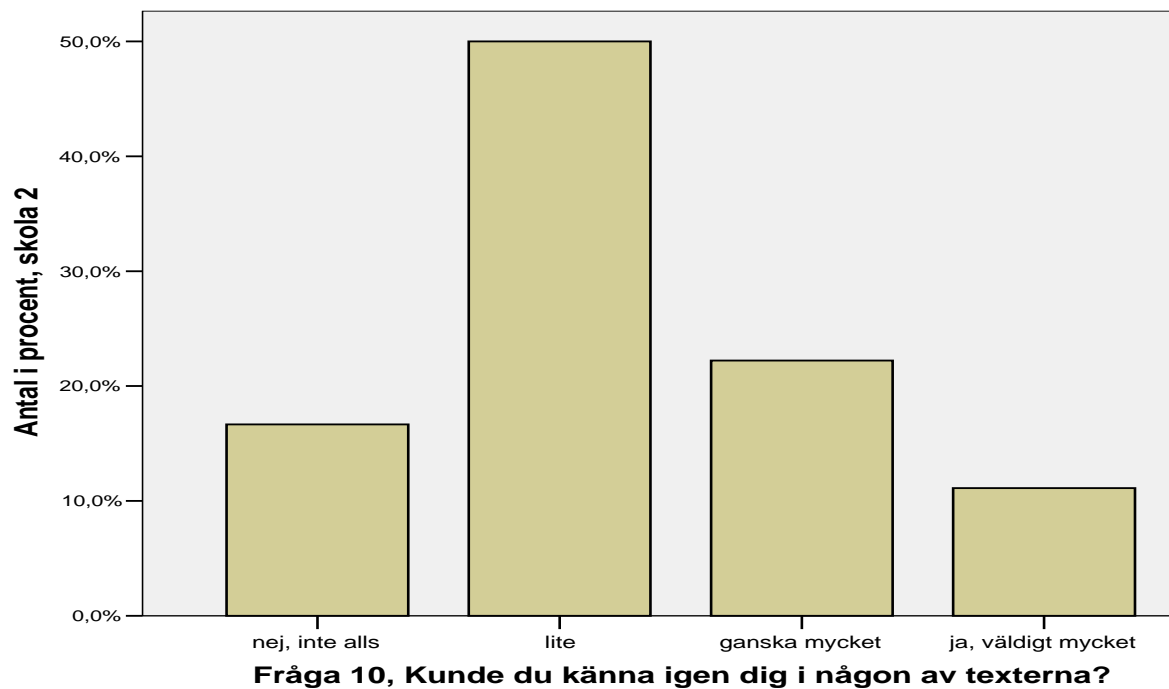
Grafer

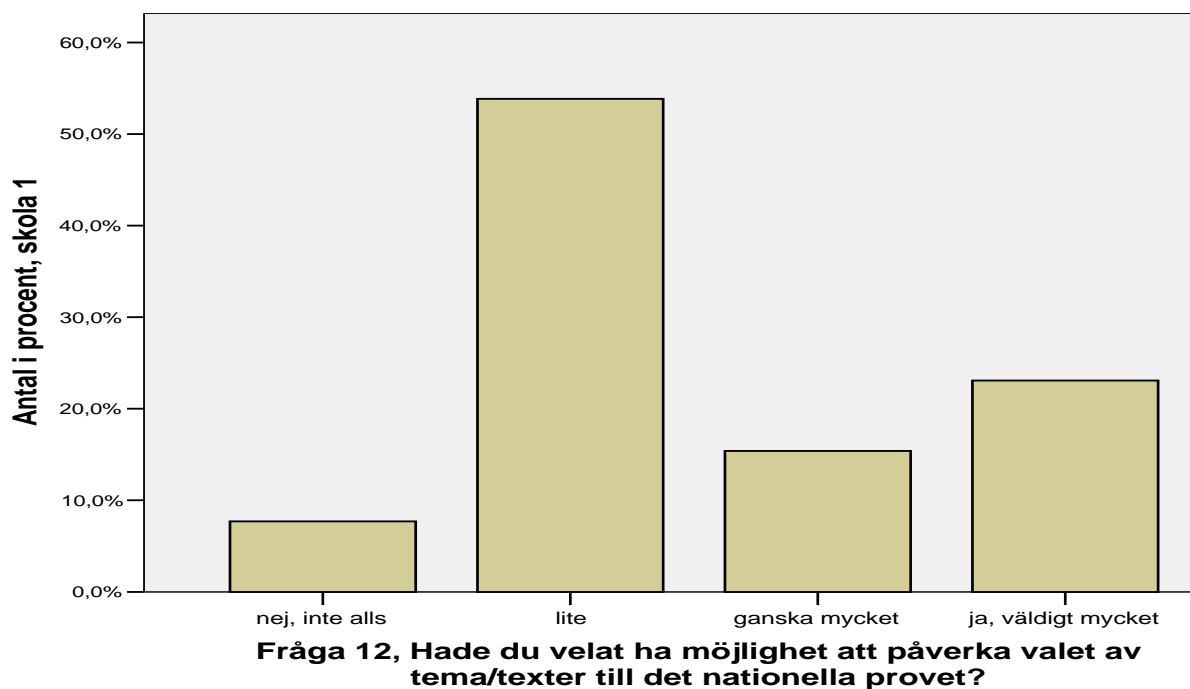
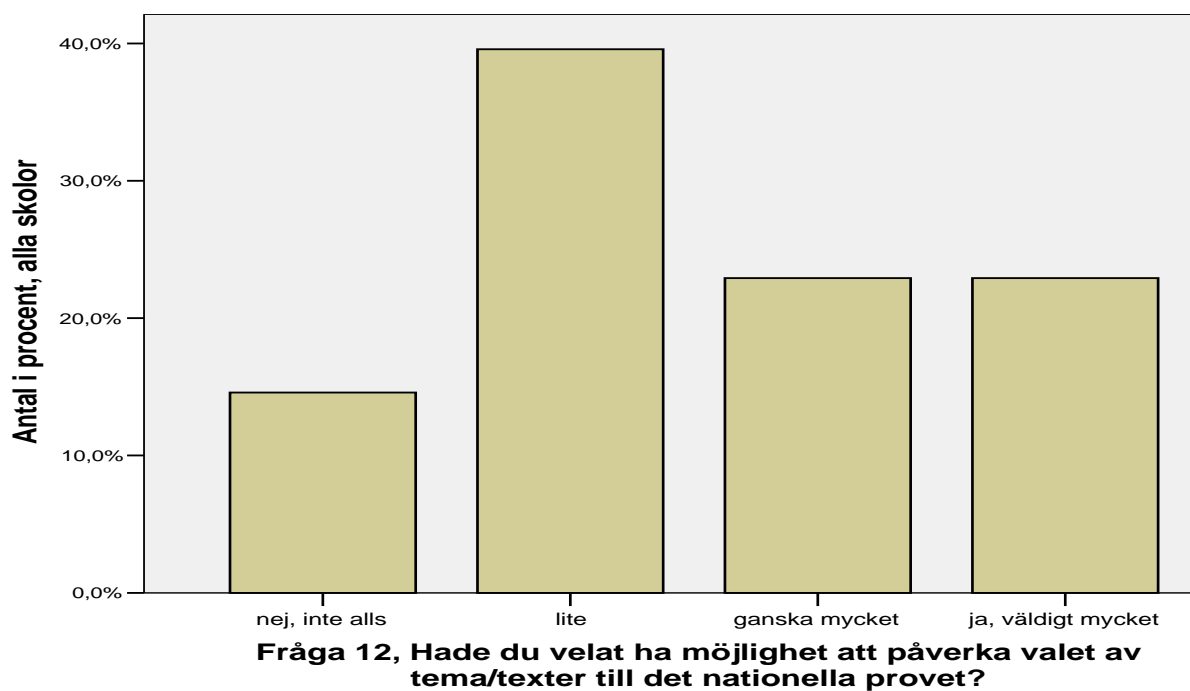
Grafer

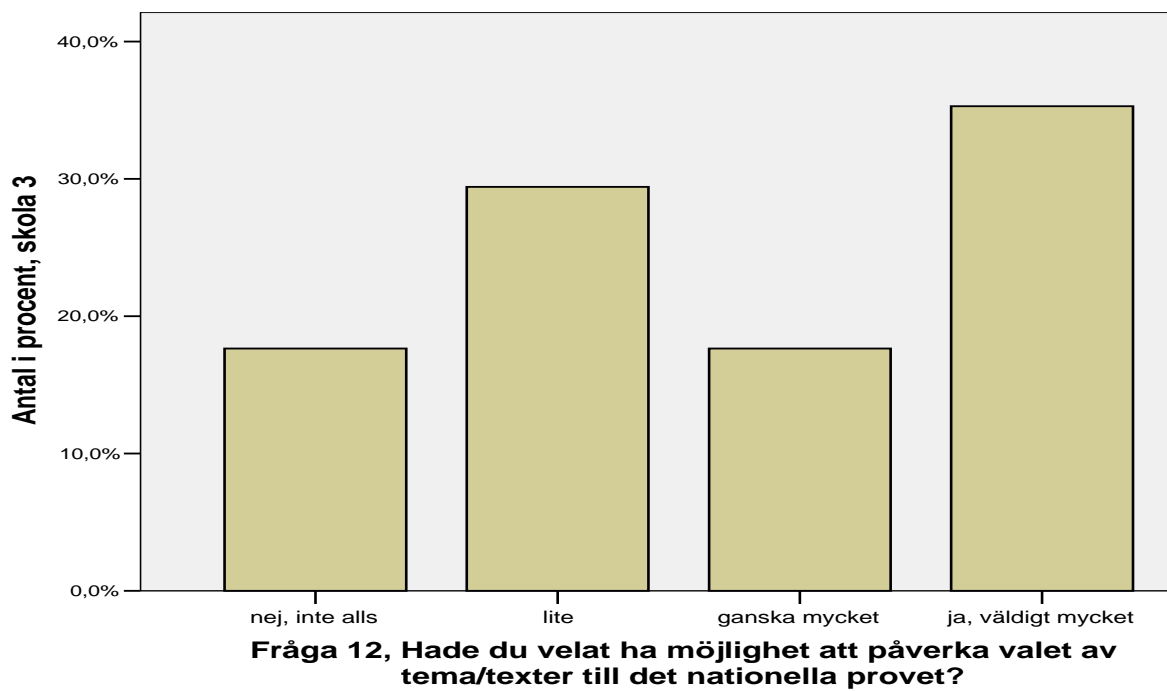
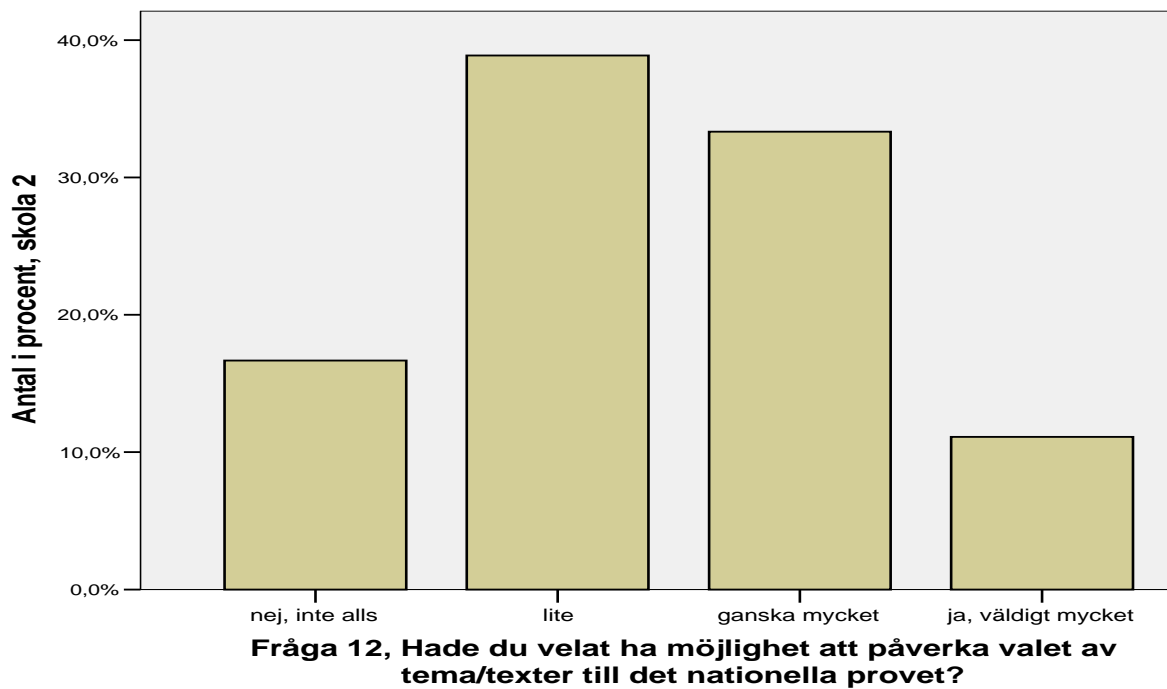
Grafer

Grafer

Grafer

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se